

A MENEKÜLT-VAGYON SORSA

Írta: Aldobolyi Nagy György

A gazdasági tudomány pozitív részében csak számok vannak. Számokkal dolgozik a statisztika és egy új emberélet első harsány sírása éppúgy, mint a szenzációvá dagadó öngyilkosság, egyaránt parányi kis szám a numerusok hatalmas tömegében. A bankjegyekre nyomott összegek, a telekkönyvekbe bejegyzett adatok, a fizetésivagy bérlista egy sora, egy tétele egyaránt emberek sorsával van összefüggésben, emberek boldogulását vagy tönkremenését jelenti még a mindennapi élet harcai között is. Még véresebbek és még komorabbak azok a számok, amelyek az országdúlás idejében rajzolódtak be az irodák könyveibe és számláira. A háború ezer tragédiája és a hontalanná válás keserű jaja húzódik meg egy-egy száraz numerus és sablonszerű üzleti levél mögött. Ezekről kellene beszámolnom, azt kellene megírnom, hogy mi történt a menekültek összekapkodott koldustarisznyájával, hová lett belőle a családi ékszer, kinek kezén rongyolódott el a tarisznya és hogyan lett a vándortarisznya tulajdonosa munkáját is alig értékesíteni tudó földhöz ragadt városi proletár.

Sajnos, munkámban nem támogat a statisztika számrengetege. Mikor a menekülés kezdődött és új területeken, főleg pedig az ország fővárosában lettek »ügyfelek« Erdély és a Felvidék magyarjai, nem osztályozták külön azokat a tételeket, amelyek a menekülés folytán keletkeztek. A Kereskedelmi Kamara mindenre kiterjedő jelentése nem számol be erről. Nem tartotta nyilván a MÁV. sem, hogy hány menekültet szállított és hova, ami azért sem csodálatos, mert azokban az időkben főleg az evakuált területeken a katonavonatok forgalma volt a legnagyobb és a menekültek igen gyakran katonaszállító és tehervonatokon, összetákolt vasúti szerelvényeken, sőt nem ritkán jegy nélkül utaztak.

Megpróbáljuk számadatok nélkül és csaknem tisztára

gazdasági szakemberek impressziószerű előadásai nyomán végig kísérni a menekült útját és a gyakorlati szakemberek előadásaiból következtetni az általánosságra, de mindig csak a tömeget nézve, teljesen kikapcsolva az egyéni tragédiákat.

Mi lett azzal, amit a menekült magával hozott, — pénzzel, értékkel, állattal, azután amit ott hagyott szűkebb hazájában és végül mi lett magával a menekülttel, hogyan tudott el helyezkedni a megváltozott gazdasági viszonyok között az új környezetben és igen sokszor egészen új foglalkozási ágakban.

A menekülés többnyire váratlanul jött, legfőljebb néhány órája volt mindenkinek, hogy összekapodja, amit a legszükségesebbnek gondolt. Ha volt a háznál ékszer, takarékbetétkönyv és értékpapír, az többnyire az úti-bőröndbe került, de sokszor rendkívül értékes dolgok maradtak az elhagyott lakásban, mert messzi útra induló gazdája azt hitte, hogy sokkal hamarabb bekövetkezik a viszontlátás, mint ahogy történt. Az első időben, főleg a románok 1916-ban történt Erdélyi betörése alkalmával a menekültek elszállásolása az ország beljebb fekvő városokban nagy gondot adott ugyan, de mégis sokan húzták meg magukat rokonaiknál a rövidnek gondolt kálvária úton.

Múltak a hetek és hónapok, a hazatérés reménysége mindjobban elhalványodott és a *'menekült koldustarisznyájából előkerült a takarékbetétkönyv*. A fővárosi nagybankok természetesen akadálytalanul fizették ki a megszállott területen lévő fiókjaiknál elhelyezett betéteket és a budapesti bankok vidéken kiállított betétkönyveinek beváltását nem akadályozta a menekülés sem, hogy például a Magyar Általános Hitelbank brassói fiókja néhány napig nem működött Brassóban, hanem Budapestre menekült. Hasonlóképpen többnyire akadálytalanul történt a nagybankok érdekköréhez tartozó erdélyi és egyéb pénzintézetek takarékbetétkönyveinek beváltása is. Más volt a helyzet az ország belsőjében bank-összeköttetéssel nem rendelkező kisebb takarékoknál és voltak üzérek, akik az ilyen betéteket reális értéküknél olcsóbban vásárolták össze a megszorult menekültektől. Későbbi években készpénzéhez és betéteihez

sokáig nem tudott hozzájutni a menekült, mert a forradalmak lezajlása után hosszabb ideig tilos volt a pénz átutalás a megszállott területekről és még ma is hosszabb utánjárással kaphatja csak meg a mai Romániából pénzt a kereskedő, gazdálkodó, vagy más.

A menekült által hozott értékpapírok legnagyobb része hadikölcsönkötvény volt, amelyet gondosan őrzött mindenki a jobb jövő reményében és az ilyen papírokból aránylag keveset adtak el. Sőt más történt. A trianoni »béke« aláírása után, a nagyobb arányú menekülés idejében kezdődött a koronaromlás és ezzel együtt a tőzsdei konjunktúra. Igen sok menekült fordította pénzzé tett vagyonát és keservesen összespórolt kis tőkéjét részvény vásárlásra. Kezdetben úgy látszott, hogy ily módon sikerül konzerválni vagyonát, sőt papírkoronákban látszólag nagy vagyonszaporulás is állott be, valójában azonban összezsugorodott a megmentett tőke aranyértéke, a látszólag könnyen szerzett nyereség könnyen ment el és végeiedményében a tőzsdekrach mindent elvitt.

Nem csodálatos, de tragikus, hogy a menekültek éppen úgy, mint a tőzsdei konjunktúrába belecsöppent többi naiv laikusok, éppen a tőzsde kisebbértékű, vagy egyenesen értéktelen részvényein veszítették el pénzüket, amelyeket később semmi pénzért sem lehetett eladni.

A menekültek könnyen mobilizálható vagyonmilliói tehát elvesztek, felélődtek, összezsugorodtak. Sajnos, többnyire ez lett a sorsa a menekültek *ékszereinek* is. A budapesti állami zálogházak, majd a továbbadott zálogcédulák jelzik újabb állomását a menekültek koldusbotra jutásának. Ha nagyon kellett a pénz, bizony értékénél jóval olcsóbban is idegenek kezére jutott a nagyanya kolliéje, a régi arany karkötő, — sőt sokszor a jegygyűrű is.

Akik *bútoraikat* is magukkal hozhatták ezer kellemetlenség, millió instanciázás és végnélküli tárgyalgatások után, azok a jobb jövő reményében eleinte beraktározták a megszokott családi bútorokat, amelyeket nem helyezhettek el a hónaposszobákban, vagy a rokonoknál, vagy a szükséglakásokban.

A beraktározási díj azonban még az állami zálogházaknál is drága volt, lassan-lassan tehát mind több régi kedves

bútor került a középosztály »vagyonteljesítő vásárján« és más árveréseken kalapács alá. Akik pedig el tudtak helyezkedni, sőt különös szerencséivel, vagy anyagi áldozattal lakáshoz is jutottak, többnyire szintén kénytelenek voltak megválni családi bútoraik egy részétől, mert akinek pl. Szászrégenben 4 szobás lakása volt, az többnyire boldogan megelégedett a csonka hazában két szobával is.

Akadnak földbirtokosok, akik meneküléskor elhajtották egész *állatállományukat* is. A háború alatti menekülések idején sok szarvasmarha került főleg a budapesti vásárra és a főváros statisztikája szerint 1916-ban Erdélyből 18.179 nagy szarvasmarha és több mint 17.000 apró marha került fel a budapesti állatvásárra. Bár ezekben az időkben a hadsereg állandóan és nagy mennyiségekben vásárolt Budapesten is állatot, az erdélyi menekült állatok olyan nagy mennyiségben zúdultak az év vége felé a piacra, hogy az árak erősen csökkentek.

Még szomorúbb anyagi eredményekkel járt a békekötéskor menekült állatok értékesítése. Az egyik Károlyi gróf például, aki Szatmármegyéből egész állatállományát áthajtotta az új határon, a nagy értéknek egy töredékét is alig tudta megmenteni jórészt azért, mert az állatok egy része nagyon megsínylette a menekülés fáradalmait. De csaknem minden eset azt mutatja, hogy az otthonukat veszített magyaroknak állatokban lévő vagyonukat sem sikerült megmenteni.

Elprédálódott, Csáky szalmájává lett a menekültek *földbirtoka és egyéb ingatlana* is. A »hódítók« ugyanis a magyarok földjéből elégitették ki a proletárok, főleg pedig a háború előtti cseh, szerb és román lakosok földéhségét. Többnyire lazán alátámasztott jogi fejtegetésekkel sajátították ki a magyarok földbirtokát mind a három utódállamban és az ebből folyó perek a Népszövetséget éppen úgy foglalkoztatták már, mint a nemzetközi választott bíróságokat. Köztudomású tények a magyarok kárára történt földosztások égbekiáltó igazságtalanságai, amelyekből a tragédiák egész sora fakadt.

Addig, míg a háború befejezése után zárlat, illetve kisajátítás alá kerültek a menekültek birtokai, szintén alig volt haszna földbirtokából a jogos tulajdonosnak. A háború

alatt kényszergazdálkodás folyt, ármaximálások és egyéb rendeletek nemcsak a föld hasznától ütötték el a tulajdonost, hanem jóformán a gazdálkodásban is akadályozták. Később az átutalási forgalom nehézségei okozták, hogy a földbirtokos még a bérösszeghez sem tudott hozzájutni és aránylag legjobban még az járt, aki nevetségesen olcsó árért eladta földjét, házat, mielőtt elhagyta volna szökébb hazáját, mert így legalább valamit kapott értékeiért.

Szomorú, sőt kétségbeejtő az a kép, amit eddig festettünk a menekültek gazdasági tönkrej utasáról, de egyenesen borzalmassá sötétedik a helyzet, ha az egyén, a menekült személyében vizsgáljuk a menekülés következményeit. A kenyértelemné vált munkanélküliek ezreit produkálta a menekülés. Életük delén járó egzisztenciák roppantak össze, munkaképes férfiak idegzete, egészsége vált ronccsá és az emberek könnyörületességére fanyalodtak olyanok, akik gazdag emberek voltak.

El kell ismernünk pedig, hogy főleg az állam óriási áldozatokat hozott a menekültek kenyérhez juttatása végett. Ebből a tényből gyakran próbáltak már fegyvert kovácsolni éppen az illetékes kormány tényezőkkel szemben, mikor rámutattak arra, hogy a megszállott területről menekült tisztviselők és nyugdíjasok ellátása súlyos milliárdokkal terheli a költségvetést, illetve az államkincstárt. Pedig a nyugdíjasok nagyrészének még mindig jóformán csak alamizsnát adhat az állam és az aktív szolgálatban lévő tisztviselők elhelyezése, dotálása sem a legrózsásabb. És mégis, aránylag irigylésre méltó a menekült köztisztviselők elhelyezkedése, mert a magánalkalmazottak helyzete sokkal sivárabb. A háború alatt még volt munkaalkalom. Ha teljesen új foglalkozási ágazatban is — főleg a kereskedelem és ipar terén — el tudott helyezkedni a menekültek egy része. Az utolsó három esztendő azonban megismertette csaknem mindenkiel a B-lista ezer kínját és elsősorban, sajnos, a munkában kevésbé gyakorlott menekültek kerültek az utcára. Csak most, alig néhány hónapja, mikor már nem érkeznek naponta menekültek, mikor nincs waggonlakó, nincs a Nyugatról érkező látogatók számára »látványosság« számba menő menekült-nyomortanva, ütközik csak ki a hontalanná lett családok százai-

nak kétségbeejtő helyzete. Nincs munkája, kenyérkereseti alkalma az emberek ezreinek, akik vándorútra kényszerültek.

A gazdasági élet krónikásának nem mestersége a szentimentalizmus. Rideg tényeket száraz hangon regisztrál és e néhány, vázlatszerű sor végén mégis lehetetlen pontot tenni. Mert kétségbe kellene esnünk' és megingana hitünk az isteni igazságszolgáltatásban, ha nem élne a nemzetek, emberek szívében a *remény*. Erősen, kiírthatatlanul, ezer gyökérrel beleágyazva az agyba és szívbe. Sok-sok menekült van ma szegény hazánkban, akit csak ez a remény őriz meg a holnapnak.